

J. W. GOETHE ISKUSTVO I ZNANOST¹

preveli s njemačkog jezika
GORAN BAKSA
HRVOJE BAKSA
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
goranbaksa@hotmail.com
sonny0310@hotmail.com

Fenomeni, koje u drugom pogledu nazivamo i faktima, izvjesni su i određeni po svojoj prirodi, međutim, često su neodređeni i nesigurni kada se pojavljuju. Istraživač prirode teži ono određeno u pojavama shvatiti i učvrstiti, u pojedinačnim slučajevima on ne pazi samo na to kako se fenomeni pojavljuju, nego i kako su se trebali pojaviti. Često sam mogao primijetiti, posebno u području koje obrađujem, kako postoji mnogo empirijskih razlomaka, koji se moraju odbaciti da bi se zadržao čist i konstantan fenomen; ali tek što sam sebi to dopustio, već sam postavio neku vrstu ideala.

No ipak je velika razlika hoće li se za ljubav neke hipoteze cijele brojeve prelomiti na razlomke, kao što teoretičari čine, ili će se empirijski razlomak žrtvovati ideji čistog fenomena.

No zato što promatrač nikada očima ne vidi čisti fenomen, nego mnogo toga ovisi o njegovom duhovnom raspoloženju, o ugođaju organa u trenutku, o svjetlu, zraku, vremenu, tijelima, postupku i tisuću drugih okolnosti; zbog toga kao da bi trebalo ispiti cijelo jedno more ako bi se htjelo zadržati individualitet fenomena i njega promatrati, mjeriti, vagati i opisivati.

Pri svojem sam promatranju i istraživanju prirode ostajao vjeran, koliko je to bilo moguće, osobito u posljednje vrijeme, sljedećoj metodi.

Kada bih iskusio konstantu i konzekvencu fenomenā do izvjesnog stupnja, iz toga bih izvlačio empirijski zakon i propisivao ga budućim pojavama. Kad bi se zakon i pojave potpuno uklapali u slijed, tada sam uspio, ako pak se ne bi uklapali u potpunosti, onda bih obraćao pažnju na okolnosti pojedinačnih slučajeva i morao tražiti nove uvjete pod kojima bih mogao proturječne pokuse čistije prikazati; no ako bi se ponekad, pod istim okolnostima, pokazao neki slučaj koji proturječi mojem zakonu, tada bih vidio da se moram sa cijelim radom pomaknuti korak naprijed i potražiti neko više stajalište.

To bi dakle bila, po mojem iskustvu, ona točka gdje se čovječji duh može najviše približiti predmetima u njihovoj općenitosti, dovesti ih k sebi, s njima se

1 „Erfahrung und Wissenschaft” – iz rukopisa Goetheovog zapisivača Geista; Goethe tekst nikada nije objavio. Prijevod prema izdanju: J. W. Goethe, *Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, Bd. 13, *Naturwissenschaftliche Schriften I*, str. 23–25. – Nap. prev.

na racionalan način takoreći amalgamirati (kao što to inače činimo u običnoj empiriji).

Ono što bismo dakle htjeli iz našega rada pokazati bio bi:

1. *Empirijski fenomen*, koji svaki čovjek opaža u prirodi i koji se potom
2. pokusima uzdiže do *znanstvenog fenomena*, time što ga se prikazuje pod drugim okolnostima i uvjetima nego što je isprva bio poznat, te u jednom više ili manje uspjelom slijedu.
3. *Čisti fenomen* sada stoji naposljetku kao rezultat svih iskustava i pokusa. On ne može nikada biti izoliran, nego se pokazuje u stalnom slijedu pojava. Da bi ga prikazao, čovječji duh određuje ono empirijski kolebljivo, isključuje ono slučajno, odvaja ono nečisto, razvija ono zamršeno, čak otkriva ono nepoznato.

Tu bi možda bio, kad bi čovjek znao biti skroman, posljednji cilj naših snaga. Jer tu se ne pita o uzrocima, nego o uvjetima pod kojima se fenomeni pojavljuju; uočava se i prihvaća njihov konzekventni slijed, njihovo vječno vraćanje pod tisućostrukim okolnostima, njihova istovjetnost i promjenjivost, priznaje se njihova određenost i ponovno određuje kroz čovječji duh.

Taj rad zapravo ne bih mogao nazvati spekulativnim, jer su to na kraju ipak samo, kako mi se čini, praktičke i sebe same ispravljajuće operacije običnog ljudskog razuma, koji se odvažuje na vježbanje u jednoj višoj sferi.

Weimar, 15. siječnja 1798.